

פרוייקט העלאת יהודי סוריה ולבנון
ראיון עם משה ממרוד, חולון
תאריך: 26.8.97
מראיין: אריה כהן

אריה כהן: ספר לי ככה קצת על ההיסטוריה האישית שלך. איפה נולדת ... משה ממרוד: בדמשק תמיד היתה העדה. היתה שם קודם כל תנועת "החלוץ". בלבנון לא היתה התנועה. בדמשק היתה תנועת החלוץ עוד משנת נגיד '35. תנועת החלוץ בדמשק היתה תנועה של די מבוגרים. היה את תנועת החלוץ ותנועת הצופה. לחלוץ תמיד היתה עזרה מהארץ. היו שליחים שבאו לשם ואירגנו את הענין הזה. בזמן מלחמת העולם, אם נתחיל בשנת '40, כשלא היתה עליה לארץ, הם התחילו לטפל בארצות המזרח, בסוריה, בעיראק. שלחו שליחים לשם ולא רק שליחים אלא גם התחילו להמריץ אנשים לעלות לארץ. אנחנו היינו בין הראשונים שפיתחנו את העליה, את החלוץ, ההעפלה, כרגע אני נותן לך על ההעפלה.

ש: כן.

ת: בחלוץ היו שיעורי עברית, היה התעמלות, היו טיולים. היינו לוקחים את הנוער הזה לרמת הגולן, אל הדרוזים. היינו לוקחים ומראים להם את הארץ. היו לנו הרבה חברים מהעדה הדרוזית ברמת הגולן.

ש: כשאתה אומר לנו, למי אתה מתכוון?

ת: ליהודים הסורים.

ש: מטעם תנועת החלוץ?

ת: מטעם החלוץ, כן. גם כשהיינו מגיעים לרמת הגולן היו מהארץ באים לשם גם כן לראות אותם. זאת אומרת היו משם

ש: התנועה היתה חפשית למדי?

ת: כן. לא היה כל כך קשה לעבור. חשבנו בשנת '41 לשלוח לפה נוער לעבור קורס. בשנת '41 באו ארבעים בחורים, לא היו בחורות.

ש: איפה היה הקורס?

ת: הקורס היה במעיין חרוד. שם עברו טירונות ועברו הגנה.

ש: אתה לא היית ביניהם?

ת: הייתי.

ש: ציין את זה, זה חשוב.

ת: הייתי ביניהם. אנחנו עברנו קורס הגנה, נשק והכל, במידה וחס וחלילה יהיה משהו בדמשק, שנדע, נתפוס נשק. עברנו איך נלחמים בתוך רחוב, איך נלחמים בנשק קר. כל נשק קר מה שהיה, פצצות וזה, למדנו שם. זה היה במשך חודש וכמה. אז היינו פה, כשהיינו בזמנו, נשבענו להגנה שאנחנו חברי הגנה.

ש: מישו מאותם ארבעים בחורים נשאר במעיין חרוד או בארץ בכלל באחד הקיבוצים?

ת: כולנו חזרנו לארץ.

ש: לא, אני מתכוון אחרי הקורס

ת: אחרי זה עלו.

ש: מיד אחרי הקורס מישוהו נשאר?

ת: לא. כולנו חזרנו לדמשק וייסדנו את ההגנה בדמשק.

ש: כן.

ת: בזמנו באו מ"סולל בונה" לעבוד בכבישים שם. ואז, בין סולל בונה כשבאו לעבוד בכבישים היו כמה מדריכים מהארץ שבאו לארץ בתור עובדים שם. אני הייתי, היתה לי חנות באמצע העיר ... זה המקום הכי יפה בדמשק.

ש: יחד עם עוד מישוהו, נכון? חילו?

ת: ... זכרנו לברכה, הוא מת. אז אצלי היה המרכז הישראלי בכלל. זאת אומרת כל דבר שאתה רצית לדעת על הארץ, היו [באים] אלי. טלפונים היו [עושים] אלי.

ש: כולכם הייתם דמשקאים?

ת: כולנו דמשקאים. אנחנו אחרי זה הכנסנו את הלבנונים לתוך ביירות.

ש: כשאתה אומר אנחנו אתה מתכוון

ת: לדמשקאים.

ש: גם אתה היית בין אלה שהלכו

ת: ... גם כן היה שקורי ועוד כמה. אבל היסוד הזה, בזמן שאחרי זה, ב-1941 כשהייתה המלחמה ואצלנו היה וישי, לא היו האנגלים, היו וישי הצרפתים, אז פה מהארץ נשלחו איזה עשרים בחורים דמשקאים שהיו בארץ.

ש: כשאתה אומר בארץ אתה בטח מתכוון לכל מיני קיבוצים?

ת: בקיבוצים ובעיר. אספו איזה עשרים בחורים.

ש: אתה יכול לחלק לי ככה באופן כללי כמה היו מהקבוץ וכמה היו מהעיר?

ת: מהקבוץ לא היו הרבה. אלה שבאו לדמשק בזמנו מטעם הצבא האנגלי, מטעם ה-CID האנגלי, אלה שבאו לדמשק בשביל לעזור לצבא האנגלי לפלוש לשם, היו ברובם, תשעים אחוז מהם, היה גם ביניהם אחד תימני ... אז אלה כולם באו ופיזרו אותם בדמשק, חומס, חמאת וביירות.

ש: מסתערים?

ת: מסתערים. אבל בתור יהודים הם היו בקשר עם ה-CID האנגלי. הם עזרו לצבא כשנכנס לדמשק. כשהם עזרו לו והיו שם, אנחנו קנינו בזמנו נשק מסוריה ... והביאו את זה לארץ, להגנה. גם מהאנגלים היינו קונים.

ש: כשאתה אומר אנחנו אתה מתכוון לעצמך כמוכן.

ת: כן. גם מהאנגלים קנינו. קנינו אוטומובילים שלמים מהצבא האנגלי. כשהם באו בשביל למכור, אתה יודע, היו לנו מקורות ... האנגלים ידעו מזה, לא ידעו ...

ש: הכל היה ענין של תשלום?

ת: תשלום. העברנו את זה לארץ להגנה. בזמן שתמיד הייתי בא לארץ וחוזר, בשבילי זה היה שום דבר לבוא לארץ. ייסדנו את זה בדמשק והתחלנו להעביר נוער לפה. בזמנו גמרנו עם עליית הנוער.

ש: על איזו שנה אתה מדבר?

ת: 42, 43.

ש: בשנים אלה התחלתם להעביר נוער?

ת: נכון.

ש: אבל בקצב איטי, עד כמה שאני

ת: לא בקצב איטי. אוטו היה לוקח שלושים, ארבעים נערים, היו מסדרים אותם פה בקיבוצים.

ש: אני שואל בהשוואה ל-45, עליית האלף או האלף שלוש מאות, לא ביחסים האלה, כמה העברתם באותה ...

ת: תראה, עד 45 אנחנו העברנו בערך איזה 500, 600 ... אבל מה עשינו קודם כל, לפני שאנחנו העברנו אותם? בשנת 40, 41, היה בן-צבי אצלנו. אפילו לפני הוא היה, לא זוכר. אז הוא נתן לנו עשרה סרטיפיקטים.

ש: פשוט, זהו זה.

ת: לקחנו עשרה ילדים והעברנו אותם ארצה. אחרי כמה חודשים שלחנו את ההורים לראות איך הם הילדים.

ש: לאן שלחתם אותם?

ת: לקיבוצים. היו באפיקים, היו ליד נתניה, איך קוראים לזה היום?

ש: אביחיל?

ת: לא. לא זוכר. היו גם ליד זכרון, בשפייה, גם בשפייה היו. אחרי זה שלחנו את ההורים לטיול על חשבוננו לראות את הילדים בפספורט.

ש: מה זאת אומרת על חשבוננו?

ת: זאת אומרת אנחנו אמרנו להורים – אתם רוצים לראות את הילדים שלכם אחרי ששה חודשים איך הם הסתדרו והכל? לקחנו אמא ואבא, עשינו להם דרכון סורי ושילמנו להם לבוא ולראות את הילדים.

ש: מי זה שילמנו להם? המוסד לעלייה ב'?

ת: המוסד לעלייה ב'.

ש: אה, זהו. סיימנו, אפשר לדבר חפשי. זה היה ב-?

ת: 42. הבאנו אותם לשפייה ולכל המקומות. הם היו מבסוטים, השתגעו. חזרו לשם ועשו לכולם, המשפחות שהיו להם ילדים היו באים אצלנו ... – אני רוצה את הילדים. הייתה עלייה של הילדים פה. אירגנו את עליית הנוער, את כל הילדים האלה. באו, היו מגיעים לחיפה, היתה מחכה להם עליית הנוער, והיו מגיעים לחולתה.

ש: ומחולתה?

ת: מחולתה היו מעבירים אותם לראש פנה ומראש פנה היו מפזרים אותם בקיבוצים.

ש: אתה הזכרת כאן נקודה חשובה שהם היו מגיעים לחיפה.

ת: מגיעים לחיפה אלה

ש: אתה מתכוון אולי ליגור?

ת: לא, לא.

ש: בלי שום קשר.

ת: הכל היה בגבול. אנחנו העברנו אותם בלי, זאת אומרת עוברי גבול, לא בפספורט.

ש: כן, ברור, מעפילים.

ת: מעפילים. אנחנו העברנו אותם. איך העברנו אותם? הצבא האנגלי היה שם. היתה מחלקה יהודית של הצבא. היו נותנים לנו אוטו שלהם בלילה, מעמיסים את הילדים ומורידים אותם בדרדרה או שהיינו לוקחים אותם דרך אזור אחר על יד מטולה. ממרג' עיון היינו מביאים אותם ישר למטולה. ממטולה לכפר גלעדי. ופה עליית הנוער הייתה מפזרת אותם. פה היה לנו בן אדם חבר קיבוץ, מנחם לוזיה, הוא שקלט אותם פה.

ש: מה הייתה הנקודה הראשונה, כפר גלעדי?

ת: לא כפר גלעדי, חולתה. כל הזמן חולתה כי היה יותר קרוב.

ש: יותר נוח היה, כן.

ת: יותר נוח. היינו מורידים אותם, הולכים ברגל

ש: מחולתה?

ת: מחולתה היו מעבירים אותם לאיילת השחר, מאיילת השחר היו מפזרים אותם.

ש: עכשיו מפה, זו באמת הנקודה שהיא בשבילי זו שאני בודק עכשיו. כל נושא ההעפלה ברוך השם סגור. עכשיו זו הנקודה הכי חשובה שלי – מאותה איילת השחר, איפה היו מקבלים אותם? איפה היו רושמים כמו הרישומים האלה שראית פה? מי היה קובע מי ילך לאן? ... הקיבוצים קיבלו, כל הנושא הזה. ת: כולם כשהיו מגיעים לאיילת השחר, היו מגיעים קודם כל לחולתה. מחולתה מעבירים אותם לאיילת השחר. בלילה היו מעבירים אותם את הגבול מראש פנה. היתה נקודה של האנגלים. פעם אחת נתפסו ארבעים ילדים בראש פנה.

ש: לטי כותב על זה.

ת: אני הייתי בזמנו בטבריה באותו ערב ונודע לי בדיוק שנתפסו. מה עשינו? הודענו לחולתה ולמוסד. המוסד אסף ארבעים ילדים מהארץ, עלינו לראש פנה, תפסנו את השומרים, לקחנו את הילדים ההם והכנסנו את הילדים האלה.

ש: זו פעם ראשונה שאני שומע.

ת: אף אחד לא יודע את זה.

ש: מתי זה היה בערך?

ת: '42.

ש: הם היו איפה, במשטרת ראש פנה?

ת: משטרת ראש פנה. השוטרים היהודים שהיו שם הם עזרו לנו להוציא אותם. באו האנגלים בבוקר ראו [ואמרו] – אתם תופסים ילדים של ישראל, משוגעים. שמחנו.

ש: מי היה איתך שם עוד? מי עשה, אתה זוכר אולי שמות?

ת: כן. משה יבו איש חולתה הוא כעת שם, הוא שהיה מעביר אותם את ראש פנה. משה יבו היה פעיל מאוד.

ש: אני מדבר על המבצע הזה של החלפת הילדים, מי היה?

ת: היו אנשי המוסד פה. במשטרת עפולה היו מאנשי ההגנה שלנו שהיו פה בארץ, הם הביאו את הכל. הם עשו, יצא להם ... לא אני. אני הייתי שם, ראיתי את הכל. טוב, הילדים האלה היו בקיבוצים.

ש: כאן בנקודה הזאת אתה קפצת קדימה הרבה. לפני שפיזרו אותם בקיבוצים, הם הגיעו לאיזה מקום מרכזי, קצת טיפלו בהם אני מבין

ת: בקיבוץ היו מעבירים אותם, היתה רשימה. בחיפה היה יעקב רופא, הוא עבד בסוכנות היהודית. היו מגיעות הרשימות של הקיבוצים שצריכים להוציא אותם, ומשם אנשי הקיבוץ היו באים ולוקחים אותם.

ש: אתה מדבר על מחלקת העלייה של הסוכנות היהודית בחיפה?

ת: לא, מחלקת העלייה בכלל...

ש: הזכרת עכשיו סוכנות.

ת: בסוכנות היה יעקב רופא שעבד בסוכנות. מי שבא היה מבריא לבד, לא איתנו. היה מגיע לחיפה, הוא היה מספר לו.

ש: ומי שהגיע עם המוסד לעלייה ב'?

ת: המוסד לעלייה ב' הם טיפלו בזה. אנחנו רק ... בחולתה והמוסד טיפל בהם. דוד נמרי היה זה שניהל את העניין הזה בארץ. היה לו סניף בחיפה, בסולל בונה, הייתי בא אליו כל שבוע לשם, מקבל הוראות משם מאצלו. זאת אומרת היה לנו עסק יפה.

ש: אתה אומר שאת הילדים העבירו לקיבוצים.

ת: כן, את כל הילדים. קודם כל לשפייה. משפייה העבירו גם לשם. אבל רוב הילדים באו ישיר לשפייה.

ש: כל השנים קודם כל לשפייה?

ת: כולם. באים לשפייה, אחרי זה משפייה הקיבוצים באים ומחלקים.

ש: בשפייה אתה היית?

ת: הרבה.

ש: באיזה מקום שיכנו את הילדים בשפייה?

ת: ...

ש: ... של הילדים הרגילים?

ת: כן. בניין שלם.

ש: אני ראינתי מישוהו שסיפר לי שאת ילדי סוריה ולבנון הכניסו לאיזה בניין מבודד שהיה קצת בצד.

ת: על זה לא חשבנו אנחנו. מה יש לנו? טיפלו בהם יפה, אין מה לדבר.

ש: אתה אומר שקודם כל לשפייה

ת: שפייה, אחרי זה העבירו אותם למקומות

ש: כמה זמן הם היו בשפייה?

ת: יש ביניהם שהיו חודש, חודשיים, עד שכל קיבוץ לקח משהו. אצלנו היו רשימות. אלה שהגיעו לאן שהגיעו הייתי הולך אצלם בקיבוצים לראות אותם.

ש: אחרי שהם נכנסו לקיבוצים?

ת: כן. הייתי הולך לקיבוצים, הייתי שולח את ההורים שלהם לקיבוצים.

ש: יחד איתך היה אליהו כהן אני מבין? גם הוא

ת: אליהו כהן זכרונו לברכה היה בחולתה והיה בדמשק. הוא היה שליח של הסוכנות בדמשק.

ש: אבל כאן בארץ אני מבין שגם הוא עשה את העבודה הזאת של לבקר אותם בקיבוצים?

ת: ביקרנו את כולם בקיבוצים.

ש: אז יחד אתה, אליהו כהן, מי עוד?

ת: אני, אליהו כהן, יאיר חילו, טיפלנו בזה בדמשק עצמה. גם נוער החלוץ, אלה שהיו בחלוץ. היה ג'מיל לחאם. כולם עזרו.

ש: עזרו שם, אבל כשהילדים הגיעו אז בארץ מי ביקר אותם בקיבוץ?

ת: מנחם לוזיה. היה הולך לכל הקיבוצים.

ש: בשפייה הם קיבלו הדרכה, לימודים?

ת: הכל. הם קיבלו, לימדו אותם. אלה ילדים בני 14, 12. לימדו בית ספר שם, ציונות, עבודת ...

ש: יחד עם ילדי שפייה?

ת: כן.

ש: לא בנפרד?

ת: לא.

ש: כשאתה מדבר על ילדים בני כמה בערך היו הילדים? ילד היום אתה יודע

ת: בני 13, 14, עד 15.

ש: למה לא יותר?

ת: כי יותר יכולו לבוא לבד. הילד גדל שם, יכל לבוא לבד. אלה שההורים שלהם מסרו לנו אותו, אם לדבר, אני הלכתי איתם כל הזמן. אפילו כשהייתי בארץ הייתי הולך לראות אותם. זאת אומרת כשבאתי לארץ בכלל, ב-46, הייתי רואה אותם ...

ש: בוא נסיים את הקטע הזה כשאתה עדיין איש מוסד בסוריה, ואולי גם ביירות. מתי נכנסת ארצה ויותר לא חזרת לסוריה?

ת: בשנת 1946, אחרי שהתחתנתי.

ש: אה, נכון, מזל טוב.

ת: נתפסתי. ילד אחד שהברחתי אותו לארץ חזר לשם ואמר שאני הברחתי אותו.

ש: מתי זה היה ב-46, אתה זוכר פחות או יותר?

ת: זה היה במאי.

ש: מאי-יוני?

ת: כן, בערך.

ש: ואז מה עשו איתך? נשפטת?

ת: לקחו אותי קודם כל, הכניסו אותי למשטרה. מפקד המשטרה ... הוציא מאצלו ספר או מחברת כזו, קרא לי מוסא כי הוא ידע שקראו לי מוסא ואמר לי – מוסא תראה, תקרא את הספר. פתחתי וקראתי. היסטוריה שלי. כל ההודעות שלהם. כולם עוקבים אחרי אבל בתכלס שום דבר אין להם.

ש: הידיעות שהיו שם היו נכונות?

ת: כן, נכונות.

ש: אבל לא הצליחו לתפוס אותך אישית.

ת: לא הצליחו לתפוס אותי אישית. העמידו משטרה על החנות שלי כל הזמן לראות מי בא מי לא בא.

ש: זאת אומרת הם ידעו על החנות הזאת כמרכז ההעפלה.

ת: ידעו, אבל מה, המשטרה היו לוקחים כסף מאצלי. היה משהו, באו ואמרו לי – מוסא, אל תעשה את זה. אז לא היו תופסים. כשנתפסתי אז התחלתי לתת כסף שם לשומרים. אז הביאו לי במזארה זה היה, מקום כמו ... עוד לא בית סהר

ש: בית מעצר.

ת: בית מעצר. שם ... מיטות, או שהיו מביאים לי בערב מיטה וסדין ואוכל מהמסעדה היו מביאים לי. כל מה שהייתי רוצה היו מביאים לי. לקחו אותי לבית המשפט. בבית המשפט לא קרה שום דבר. אז הוא אמר לי – בסדר, אתה בריא. יצאתי ולידי שני שוטרי חרש שלקחו אותי עוד פעם לשם, הכניסו אותי לעשרה ימים. אחרי זה קרא לי מפקד המשטרה ואמר – מוסא, כל הספר הזה זה עליך, השופט היה חמור, אני מבקש ממך שתחדל, אתה בן-אדם סורי טוב והכל. אמרתי לו - אני יותר סורי מאשר ישראלי, מה אני צריך, יש לי הכל פה. [אמר] – אני אומר לך שאתה תהיה כעת במעקב. ... זה שום דבר.

ש: הבנת את הרמז.

ת: הבנתי את הרמז שצריך לברוח. אז לקחתי את אמא ז"ל והילדים. היה לי חבר בג'בל אלדרוז. בפספורט שלהם לא ... צילום של האמא והילדים, רק של הבעל. אמרתי לו אני רוצה את אמא ואת האחים שלי הקטנים שיהיו בחיפה בעוד יומיים. אמר לי – אהלן וסהלן. הלך ולקח כרטיסים של אוטובוס, לקח אותם לג'בל אלדרוז, מג'בל אלדרוז הביא אותם לעמאן ומעמאן הביא אותם לחיפה לדוד.

ש: לדוד שלך בחיפה? מה היה שמו?

ת: אסלן ברדס.

ש: אני נתקלתי בשם הזה. שם לא כל כך שגרתית, לא שומעים אותו הרבה בארץ. עד היום הוא חיפאי?

ת: לא, הוא מת. הוא ישב בחיפה.

ש: באיזה רחוב הוא היה גר?

ת: הוא היה גר ברחוב ליד נווה שאנן. לא בנווה שאנן, ברחוב הרצל שם באיזו פינה.

ש: בהדר?

ת: בהדר.

ש: תסלח לי שאני קצת מתעכב עליו. הוא חי בסביבה שהיו עוד עולי סוריה?

ת: כן. הוא היה בואדי אבו-ג'מיל. רחוב השומר.

ש: גרו שם הרבה מרוקאים גם, מוגרבים.

ת: כולם, כל הסורים גרו שם. העיקר, הגיעו לחיפה, אני מקבל טלפון לדוד בחיפה הוא אומר שאמא הגיעה והילדים הגיעו. אף אחד לא ידע שאמא נסעה. אחרי יומיים לקחתי את אשתי, את אבא ועוד שני ילדים ואת בן אחותה של אשתי גם. היה אחד דרוזי, הביא את האוטו שלו. נסענו והגענו מעל עין גב למעלה. מפיק ירדנו ברגל לעין גב. בזה סגרנו את דמשק. לא הלכתי כבר.

ש: מאז אתה בארץ?

ת: כן.

ש: הגעת ארצה?

ת: הגעתי לארץ, ירדנו לחיפה, ראיתי את דוידקה. המשפחה שאיתי, היה לנו כסף, לא היינו, זאת אומרת באתי פה לחולון, קניתי דירה.

ש: רגע, אתה רץ לי מהר מדי. הגעת לחיפה לסולל בונה, ישבת עם דוד נמרי, הוא כיוון את המשפחה שלך לאיזה שהוא מקום או שהיית עצמאי לגמרי? היית אדון לעצמך?

ת: אני לא רוצה, כי מרגיז אותי לדבר על זה.

ש: למה?

ת: כי לא התחשבו.

ש: דבר על זה. זה דוקא מה שאני מחפש.

ת: הם לא התחשבו בכלל. ואז כשראיתי שהם לא התחשבו סמכתי רק על עצמי ועל המשפחה שלי.

ש: כשאתה אומר לא התחשבו, מאיזו בחינה?

ת: לא עזרה, לא שום דבר.

ש: למרות שהיית פעיל במוסד

ת: למרות שעזבתי את כל ההון שלי בדמשק. את הבית שלי, את כל הדברים, וברחנו בריחה.

ש: מה הוא הציע לך?

ת: לא הציע שום דבר.

ש: לא הציע לאיזה משק, קיבוץ? סגרת את, אמרת שהגעת

ת: ראיתי אותם שהם מתנהגים בצורה כזו, אמרתי שלום, ישר. היה בזמנו אברהם עבאס ...

ש: מה היה התפקיד שלו אז בארץ? מה הוא

ת: ... אחר כך היה בועד הפועל.

ש: של ההסתדרות? בתל אביב?

ת: כן.

ש: הוא בא לחיפה לפגוש אותך?

ת: לא. אני באתי לתל אביב.

ש: אה, אחרי שעזבת את חיפה?

ת: עזבתי את העיר חיפה, הייתי אצל הדוד, באנו לתל אביב וקנינו פה בחולון לאמא ואבא בית. היה על יד ככר סטרומה. בית קטן.

ש: כן.

ת: אני הלכתי ולקחתי את אשתי וגרתי בקרית מטלון. לא רציתי לראות אף אחד מאלה

ש: בפתח תקווה?

ת: ליד פתח תקווה, בקרית מטלון. שכרתי חדר שם וגרתי שם.

ש: בקרית מטלון היו עוד עולים מסוריה או שזה היה

ת: היו עולים מסוריה. אני שכרתי חדר אצל משפחה סורית.

ש: כמה עולים מסוריה היו אז בקרית מטלון? כמה משפחות?

ת: שתיים, שלוש.

ש: אה, זה הכל?

ת: כן. לא משנה, אני לא רוצה לספר על זה, עזוב אותי.

ש: דוקא אלה הדברים החשובים לי. אני רוצה לדעת מה היתה ההרגשה, האם נתנו לכם משהו, האם פיצו אתכם. אני אגיד לך למה אני שואל. אני הייתי בבית אצל קוסטיקה יוסף. הוא גר תסלה לי, אני הייתי בטוח שהאיש הזה, מעללים, המוסד לעלייה ב', גר בארמון. באתי וראיתי שכונת עוני ביד אליהו.

ת: אני מכיר את זה. אני מכיר אותו.

ש: אני לא האמנתי. אני באתי הנה וראיתי קצת יותר מכובד.

ת: אבל כל הענינים האלה, אף אחד לא עזר, אתה מבין? אף אחד לא עזר. לא רציתי ... אחרי זה, מאותו יום שאני הלכתי אצלם. היו קוראים לי ולא הלכתי אצלם, לא רציתי לדבר עם אף אחד.

ש: כשאתה אומר אצלם זה במוסד לעלייה ב'?

ת: כן.

ש: חיפה או תל אביב?

ת: חיפה, תל אביב, כולם מכירים אותי. אבל לא רציתי את העזרה שלהם. אמרתי מספיק.

ש: הם ביקשו להציע לך עזרה?

ת: לא.

ש: הם פשוט רצו שתחזור לעבודה? בשביל מה הם קראו לך עוד פעם?

ת: קראו. [שאלו] – מה שלומך, איך אתה הסתדרת? אמרתי שמצויין. אני אף פעם לא בכיתי אצלם.

אמרתי להם שהסתדרתי. אני הלכתי ועבדתי בבניין עשר שנים אחרי שבאתי לפה. אחרי זה אברהם עבאס

ביקש ממני – משה אני רוצה שתלך לעבוד בסוכנות. תעזוב את הבנין, מספיק לך.

ש: היית קבלן?

ת: לא. עבדתי בחברת "רמט". הייתי טפסן ראשי.

ש: כן, אני מכיר, עד היום היא קיימת.

ת: עד היום. הם מכירים אותי באמת עד היום. הייתי קבלן פרטי. אני בנית את הגשרים של באר שבע, בדרך לבאר שבע. אני בנית את הגשרים האלה. אני הייתי ... הראשי שם. הרווחתי טוב ברוך השם. אף פעם לא

ש: את המקצוע הזה לא ידעת קודם? למדת אותו?

ת: לא. למדתי בעצמי.

ש: על אילו שנים אתה מדבר?

ת: '46 עד '57. ב-'57 נכנסתי לסוכנות.

ש: איפה בסוכנות?

ת: נכנסתי כמנהל. בזמנו באו אפריקאים וכל זה. ביבנה הייתי, מנהל של יבנה ואשדוד.

ש: היית איש הסוכנות באזור יבנה ואשדוד?

ת: ביבנה ואשדוד.

ש: איפה היה המשרד שלך?

ת: ביבנה. היה [גם] ברחובות, גם כן באו. קלטנו עלייה, את כל העולים. אין עולים שלא עברו אצלי.

ש: כאן בענין הזה, טיפלת גם שם בעולים מסוריה ולבנון?

ת: כן.

ש: אני מתכוון שם, כשהיית ביבנה מטעם הסוכנות?

ת: לא באו לשם.

ש: לא הגיעו לשם, הבנתי.

ת: הגיעו ממצרים ... הונגריה, מרוקאים. לא הגיעו מסוריה ולבנון. היה סגור. כל סוריה ולבנון היו

סגורות. אף אחד לא בא. אחרי זה הייתי מנהל לשכת תל אביב בסוכנות.

ש: אתה מדבר על מנהל מחלקת עלייה או קליטה?

ת: מחלקת קליטה. הייתי מנהל לשכת תל אביב. באותו זמן היה לי מעמד. באותו זמן הגיעו הסורים,

הלבנונים.

ש: על אילו שנים אתה מדבר?

ת: על נגיד '75, '78.

ש: ב-'75 ו-'78 הגיעו משפחות מסוריה ולבנון?

ת: הגיעו ... משפחות מלבנון.

ש: מסוריה עברו ללבנון ומלבנון עברו הנה. איך הם עברו הנה, דרך ארץ שלישית או דרך הים?

ת: דרך הים.

ש: זה באישור השלטונות אפשר להגיד?

ת: ... אנשים שבאו מביירות עם פספורט.

ש: דרך ראש הנקרה גם?

ת: כן. אלה כולם עד '80 בערך התחילו לבוא מדמשק. שלחו קודם כל, ברחו איזה 36 נערים מדמשק

והגיעו לארץ.

ש: על איזו שנה אתה מדבר?

ת: '78, '79, '80! אז התחילו לברוח היהודים מדמשק לאמריקה. מאמריקה היו באים לפה. אז כל אלה אני קלטתי אותם.

ש: קלטת אותם פה כשעבדת בתל אביב?

ת: כולם היו עוברים אצלי בתל אביב.

ש: הבנתי. מה הסוכנות או המדינה נתנה להם כדי להשתקע פה?

ת: בוא נדבר בהתחלה, לפני שהיתה העליה הגדולה של דמשקאים, הגיעו הלבנונים. באותו זמן היו לסוכנות הרבה דירות ריקות ברמת הנשיא בבת ים. היו לנו גם בפתח תקווה קצת אבל לא הרבה. רוב היהודים מלבנון שהגיעו קיבלו דירות בבת ים.

ש: וחלק קטן

ת: 90 אחוז מהלבנונים קיבלו דירות עולים בבת ים. ואם היום תראה בבת ים שכונה לבנונית-סורית, הודות לי הם קיבלו את כל זה. היו לנו גם דירות ביד אליהו, לא רצו ללכת לשם, רצו לחולון.

ש: רצו דווקא לבת ים

ת: כי יש שם מהעדות שלהם.

ש: מה גודל הקהילה שם בבת ים?

ת: היום? היום יש הרבה. יש בערך נגיד 500 משפחות.

ש: ובשנות הששים נניח כמה היו שם?

ת: לא היו.

ש: אתה מדבר רק על העלייה של סוף שנות השבעים?

ת: כן.

ש: בוא נתרכז עדיין בשנות החמישים. איפה גרו בארץ קהילות מסוריה ולבנון?

ת: שכונת התקווה. חלק הלכו לכפר סבא, מעט מאד. בערים, באף מקום לא ...

ש: לערים? במרכז אני מבין.

ת: כולם בערים במרכז.

ש: אתה יכול לציין אולי אם אתה זוכר אילו ערים וכמה?

ת: חיפה, אחרי זה חולון, בת ים, פתח תקווה קצת, לא הרבה, מעט מאד

ש: אתה מדבר על קרית מטלון מה שאמרת לי קודם?

ת: פה.

ש: אה, בפתח תקווה גופא?

ת: פתח תקווה עצמה. אלה ש... מקום, אף אחד לא הלך רחוק.

ש: אני יודע שביד אליהו יש.

ת: גם כן יש שם. ליד שכונת התקווה. הרבה הלכו לשם. הסוכנות לא נתנה להם דירות בזמנו, לא היו להם. בזמן שאני הייתי, כשהיו לי דירות פה, כולם קיבלו, אין אחד שלא קיבל. אין משפחה אחת שעברה אצלי שלא קיבלה.

ש: כמה משפחות באמת שאתה יודע שהגיעו, במספרים, קיבלו דירות והיו מסודרים, סודרו על ידך?

ת: כל אלה שהגיעו היו מסודרים.

ש: זאת אומרת עשרות משפחות?

ת: עשרות משפחות.

ש: אתה מדבר על סוף שנות השבעים, שמונים?

ת: הכל, עשרות משפחות. לא הלכו למעברות.

ש: ובשנות החמישים בעלייה הגדולה?

ת: בעלייה הגדולה לא באו.

ש: אני יודע שהגיעו קצת.

ת: הגיעו, כל אחד לפי מה שהוא לבד. ברח לבד, הגיע לבד, [אם] היתה לו משפחה פה היה בא למשפחה

שעזרה לו להסתדר. הסוכנות בזמנו לא נתנה. מה היתה נותנת? היתה נותנת לו, בשער העלייה היה יושב

שם, אף אחד מדמשק לא ישב בשער העלייה.

ש: מדמשק ולבנון אף אחד לא היה בשער עלייה?

ת: אף אחד.

ש: מי שהגיע ישר למשפחה?

ת: ישר למשפחה והמשפחה כבר סידרה אותו.

ש: תגיד, אם לא היתה לו משפחה, אם הוא היה הראשון, איך הוא הסתדר?

ת: הוא היה הולך לסוכנות ובסוכנות מה שהיה הוא היה מקבל. תראה, הדמשקאים הסורים הם לא אנשים

שמבקשים הרבה. הם מבקשים להסתדר. אז מה שאתה נותן הוא אומר לך תודה רבה.

ש: מה עם החלבים והקמישלים?

ת: הקמישלים זה משהו אחר. הקמישלים הגיעו אחרינו. לא באותו זמן. אחרי זה הגיעו הקמישלים.

ש: אחרי מה?

ת: הקמישלים כולם, 90 אחוז הלכו לירושלים.

ש: למה?

ת: בזמנו. כי שם יש להם עדה.

ש: יש עדה ותיקה עוד

ת: [עדה] ותיקה של קמישלים בירושלים.

ש: כשאתה אומר ותיקה למה אתה מתכוון?

ת: כשאני אומר ותיקים, אלה שהגיעו לפני זה, לפני הרבה זמן. הם גרים בירושלים. 90 אחוז מהקמישלים

הלכו לירושלים.

ש: אתה אומר הרבה זמן, אתה מדבר על שנות השלושים, ארבעים?

ת: שנות הארבעים, שנות החמישים, הקמישלים שהגיעו הלכו לירושלים.

ש: היה להם שם רובע?

ת: לא רובע. תראה, מה זה קמישלים? כל המשפחות היו

ש: לא הרבה.

ת: משפחה אחת היו. מכירים אחד את השני כמו שאתה, זה לא

ש: גם המקום היה קטן.

ת: רחוב אחד של היהודים שם. הייתי שם, אין שום דבר. יש כמה עניים וכמה עשירים וזהו. העשירים היו

מפרנסים את העניים שם, זה הכל. ... הרבה משפחות. כל אלה הלכו לירושלים. כל הקמישלים שהיו

מגיעים הייתי יודע. היה לנו אחד קמישלי שעבד בסוכנות בירושלים. הייתי מצלצל אליו – הגיעה משפחה

כזו וכזו

ש: אתה זוכר אולי מה השם שלו?

ת: לא זוכר באמת.

ש: הוא היה עובד הסוכנות?

ת: היה עובד הסוכנות שלנו.

ש: הוא כבר בפנסיה אני מבין.

ת: מזמן, בטח.

ש: אז אמרנו שבירושלים היו קמישלים בעיקר. סורים, לבנונים, דמשקאים לא היו בירושלים?

ת: לא, אף אחד. כולם פה. כולם חולון בת ים.

ש: אני שמעתי גם על נווה שאנן.

ת: נווה שאנן היה פעם, לא כעת. בנווה שאנן היו הדמשקאים הותיקים שהגיעו בשנת '30, שנת '40. כל

נווה שאנן היתה דמשקאית. היום כל נווה שאנן שיש שם, תלך לשם, כולם ... כל הבתים האלה שהיו,

כולם היו דמשקאים. ... יש לנו שני בתי כנסת של דמשקאים שם.

ש: עדיין הם עובדים?

ת: עדיין.

ש: מי מתפלל בהם?

ת: תימנים, כורדים.

ש: דמשקאים אין?

ת: אין.

ש: מתי עזבו כולם?

ת: עזבו כולם, כשהתחילו שם לעזוב הדמשקאים, הלכו אלה שהיו ותיקים. כולם באו לחולון, בת ים, יד

אליהו. לא נשאר ...

ש: על אילו שנים אתה מדבר בערך?

ת: לפני זה ליד נווה שאנן היו צריפים. אתה זוכר את זה שהיתה מעברה שם?

ש: אני לא כל כך. אני לא הייתי אז בתל אביב כל כך.

ת: שם היתה מעברה של הותיקים שהגיעו. עירית תל אביב בנתה להם דירות ביד אליהו והעבירה את כל

אלה לדירות שם. בזמן שאלה עברו לדירות, אנשי נווה שאנן היו יותר גדולים, אז הם התחילו גם כן

לעזוב את נווה שאנן.

ש: למה? מה היה רע בנווה שאנן?

ת: בשביל הילדים זה לא היה כל כך .

ש: כיוון שהתחנה המרכזית היתה שם או מה?

ת: התחנה המרכזית היתה, פושעים. אז עזבו.

ש: אז אתה אומר שבשנות החמישים, לאט לאט

ת: לאט לאט הם התחילו לעזוב.

ש: מתי לדעתך גמרו לגור שם הדמשקאים?

ת: בשנת '80, '85 כבר לא היו.

ש: עד '85 [עוד] היו שם?

ת: גם היום יש כמה. גם היום נשארו כמה, אבל [כמעט] כולם עזבו. אין כבר דמשקאים. אחרי שבנו את

התחנה המרכזית החדשה שם, והיה כבר לכלוך וזונות וכל זה, כולם עזבו.

ש: יש לי בקשה, אם אתה תוכל, כמה יהודים מסוריה ולבנון יש בכל עיר, בכל מרכז כזה, בערך?

ת: קשה לי להגיד לך.

ש: כמה היו נניח בשנות החמישים?

ת: בשנות החמישים לא היו, היו איזה, תראה אני אגיד לך ככה – בדמשק למשל בשנת '20 עשו מפקד

והיו 25,000 יהודים. כשאנחנו לקחנו את הילדים, היו איזה 8,000. כל אלה שלפני זה עזבו לארגנטינה

ומקסיקו.

ש: ארגנטינה ומקסיקו זה העיקר?

ת: העיקר, אלה שעברו. אחרי זה, משנת '40 עד קום המדינה, הגיעו לארץ מדמשק איזה 5,000, 6,000.

ש: אני בעבודה שלי מצאתי שהגיעו דמשקאים, יהודי סוריה ולבנון, 7,000 איש.

ת: זה חוץ מזה. אני מדבר על דמשק.

ש: אה, רק על דמשק?

ת: קח את ביירות, זה אותו דבר

ש: כמעט 8,000, בסדר.

ת: כמעט 8,000. אני יודע, אני אומר לך

ש: כי תדע לך שבספרות, כשאתה קורא ספרים, תמיד כתוב שיהודי המזרח כולם 5,000.

ת: זה לא נכון. הלא אם נגיד בזמנו העיראקים שהיו בורחים אצלנו מעיראק שהייתי מעביר אותם ארצה,

אני העברתי 5,000 מעיראק. כשהיו בורחים מעיראק היינו לוקחים אותם אנחנו לדמשק והיינו מעבירים

אותם את הגבול. אחרי זה העלייה נפסקה.

ש: אחרי מלחמת העצמאות?

ת: אחרי מלחמת העצמאות. בשבילנו, אלה שעבדו בעליה ומכירים את הנוער, הנוער כבר גדל, כולם

הלכו לצבא. אז פה תחקור ותראה – בפלמ"ח השחור היו דמשקאים, במודיעין היו המון דמשקאים. אלה

מהקיבוצים שהיו, שאנחנו שלחנו אותם לפה. תראה בפלמ"ח, תשעים אחוז מהנוער שלנו היה בפלמ"ח.

אנחנו הסורים הדמשקאים נתנו הרבה לארץ.

ש: כן, מהבחינה הזו של מודיעין ופלמ"ח

ת: עזרנו הרבה, זה לא סתם. אנחנו נתנו לארץ הרבה. כל הבתים שלהם של דמשק שיכלו למכור אותם לא מכרו אותם ובאו לארץ. אנחנו נתנו המון לארץ. הנוער שאנחנו נתנו אותו פה, זה לא ייאמן.

ש: יש לי שאלה - אתה יודע שחלק עבר לקיבוצים. עד כמה שאני מבין החלק שעבר לקיבוצים והמשיך לחיות שם הוא קטן יחסית.

ת: קטן, הילדים התחתנו ויצאו.

ש: למה לא נשאר במשק?

ת: המשפחות שלהם הגיעו לארץ. כל משפחה שבאה, יש לה ילד בקיבוץ, הבת השניה באה ואמרה - אני לא רוצה לחיות בקיבוץ, אתה רוצה לבוא תבוא פה. ... מה שיש פה. היה מין קונטרה כזו. למשל אחותי.

הייתה בקיבוץ עין גב. הבחור שלה היה

ש: על אילו שנים אתה מדבר?

ת: '44, '45. ב-43' היא הגיעה. החבר שלה היה בעין גב. חלבי. בזמנו לקחנו גם ילדים חלבים לשם. אז כל הזמן חיו בקיבוץ והיה להם טוב. ההורים באו לארץ ולא רצו לחיות בקיבוץ.

ש: מפני שהמשפחה

ת: המשפחה הגיעה אז באו למשפחה כולם, כל הילדים שהיו שם. כשהמשפחות הגיעו הם באו למשפחות.

ש: זה היה התהליך שאתה יודע

ת: אני יודע שהם באו לעזור למשפחה. מה שנתנו הילדים האלה למשפחות שלהם ... המשפחות שקלטו אותם בארץ טוב. מי קלט אותם? הילדים שלהם. ילדי הקיבוץ הם שקלטו את המשפחות האלה.

ש: כמה לדעתך היו בקיבוץ באופן כללי?

ת: בין 500 ל-600 בחורים.

ש: בין 500 ל-600 שהיו שם בקבוץ תקופות של שנה, שנתיים, משהו כזה?

ת: כן.

ש: ברגע שההורים הגיעו, כשהמשפחה הגיעה, הם הצטרפו למשפחה.

ת: הצטרפו למשפחה. מי שרצה להישאר בקיבוץ נשאר.

ש: איזה אחוז לדעתך מאלה שהיו בקיבוץ בהתחלה נשאר שם?

ת: 5 או 10 אחוז. לא יותר.

ש: והסיבה היחידה, אולי יש עוד סיבות לעזיבת הקיבוץ?

ת: לא. הם חיו בקיבוץ טוב מאוד. אחרי זה כשהתגיסו לפלמ"ח גם כן הרבה מהם נשאר בפלמ"ח ולא חזרו לקיבוץ.

ש: אתה לא שמעת על אילו שהם, איך נקרא לזה, חוסר הסתגלות או אי קבלה יפה?

ת: זה מעט מאוד היה.

ש: אבל לא כתופעה כללית.

ת: לא. בודדים בודדים. גם אנחנו בזמן שהיינו בשפייה היו לנו בעיות עם שניים שלושה בחורים ובהורות. הם דאגו והיו קטנים, רצו את ההורים שלהם. אז הבאנו את ההורים שלהם אליהם. זו היתה עבודה לא קלה, תאמין לי.

ש: יש לי עוד שאלה. בקיבוצים אורח החיים הוא חילוני לגמרי.

ת: נכון. לזה לא דאגו.

ש: מה זאת אומרת?

ת: הם לא היו אדוקים ... הם התחשבו בזה הרבה מאוד. התרגלו לזה.

ש: יהודי סוריה ולבנון, לא היתה בעיה.

ת: התרגלו ... אני אגיד לך, גם בדמשק הם לא היו אדוקים. אצלנו בדמשק ... אדוק כזה שחי פה אין לנו בדמשק. אנחנו מסורתיים. אנחנו שומרים שבת, אנחנו מקדשים, אנחנו ... זאת אומרת מסורתיים. אבל אדוקים כמו האלה, אני שונא אותם לא אוהב אותם. אין לנו. הבנים שלנו הם מודרניים, הם לא כאלה.

ש: הבנתי. אני יודע שבחלב היה שליח, אחד בשם כהן, היה כתב פרלמנטרי בכנסת. הוא היה מהחלוץ הדתי, המזרחי. אני קורא במסמכים שהוא הרבה פעמים כתב על זה שההורים מאוד לא רוצים שהילדים שלהם יתחנכו בקיבוץ כי שם אין דת, אין מסורת.

ת: חלבי זה לא דמשקאי. חלבים היו עדה קטנה ושמרו טוב על המסורת שם.

ש: יותר מאשר דמשקאים?

ת: הרבה יותר מאשר דמשקאים. אתה מבין אותי? הם חשבו שאלה שלא מתפללים בקיבוצים, זה נכון, החלבים חשבו את זה. מבין אלה שהיו בקיבוצים לא היו הרבה חלבים.

ש: בין האנשים שהתחנכו בקיבוץ אין הרבה חלבים?

ת: אין הרבה חלבים.

ש: כשאתה אומר שאין הרבה למה אתה מתכוון? כמה היו?

ת: אולי 5 אחוז.

ש: 5 אחוז מכל הסורים והלבנונים?

ת: יכול להיות.

ש: כשאתה עושה חלוקה, לפי הידיעה שלך הכללית, בין יהודים מדמשק, חלב, קמישלי כבר אמרת לי שלא, לבין ביירותים – באילו אחוזים הגיעו לקיבוצים?

ת: ביירותים לא הגיעו לקיבוץ.

ש: למה?

ת: כי אנחנו לא לקחנו ילדים מביירות.

ש: ילדים מביירות לא הגיעו? אם הגיעו אז רק משפחות?

ת: משפחות כן, עם הילדים שלהם. אנחנו לקחנו מחלב מעט מאוד. הרוב זה יהודי דמשק.

ש: הם הרוב גם שאחר כך השתלבו בפלמ"ח?

ת: נכון.

ש: יהודים מסוריה ולבנון מגיעים ארצה בשנות הארבעים, חמישים. אמרת שהם מתרכזים בעיקר בערים וקצת בקיבוצים. היו באותה תקופה אנשים מרכזיים בקהילות של יהודי סוריה? אתה זוכר אישים מרכזיים שכיוונו את העדה?

ת: ... היה ועד הקהילה. הוא טוב מאד היה.

ש: זה בדמשק. ובארץ?

ת: גם בחלב. בארץ, אלה שהיתה להם משפחה, אבל ... באופן כללי היה בדמשק, אלה שהגיעו מדמשק, היה ועד קהילה פה.

ש: ועד קהילה של יהודי דמשק פה בארץ? איפה היה המקום שלו?

ת: בבית הכנסת בנווה שאנן. ועד הקהילה דאג לעניים, דאג שבחגים יחלקו להם כסף, רופא אם צריך. זאת אומרת אצלנו בדמשק זה היה מאורגן טוב מאוד.

ש: איך נבחרו האנשים? אתה אומר שאתה אחד מועד הקהילה אני מבין, מהארגון. היו בחירות? ת: בחירות, כן.

ש: מה היתה השיטה של הבחירות, איך היו נבחרים?

ת: העמידו אותם ואנשים בחרו. מי שיצא יצא.

ש: יש איזה עיתון?

ת: איזה עיתון? בכתי הכנסת מודיעים שם.

ש: בכל בתי הכנסת בארץ שלחו

ת: לא, פה בארץ?

ש: כן, בארץ.

ת: בארץ היו מודיעים, יש מודעה בעיתון שהיום יש וכל היהודים שקשורים בארגון באים.

ש: יש באיזה שהוא מקום רשימה מרוכזת של עולי סוריה ולבנון, עם נתונים?

ת: אצלו ...

ש: אצל קלאש?

ת: אתה יכול למצוא את כל ...

ש: הנתונים האלה. הבנתי. הוועד הזה היה בשנות החמישים? מתי הוא נבחר לראשונה?

ת: כל הזמן היה וועד. אחרי זה, כשאנחנו טיפלנו בזמן שלא רצו להוציא את יהודי סוריה, אז אנחנו טיפלנו בענין הזה. בוועד הזה לחצנו על סוריה מכל המקומות.

ש: מתי התחילה הפעילות הממשית ...

ת: הפעילות הממשית בזמן שהוא נתן ליהודים לצאת לאמריקה. הוועד התחיל לעבוד ישר. נשיא הוועד היה משה ששון שהיה קונסול ישראל באיטליה.

ש: משה ששון? הוא דמשקאי?

ת: דמשקאי. היום ראש הוועד הוא קלאש, אחיו של יוסף. הם מתאספים כל הזמן. אני כעת לא מתעסק בזה, אני נח, לא רוצה להתעסק בענין הזה. אני התעסקתי בזה כל השנים.

ש: מתי נבחר בפעם הראשונה בארץ הוועד או הארגון?

ת: מזמן. כל שלוש שנים יש להם

ש: מתי היו הבחירות הראשונות בארץ לוועד הזה? שנות החמישים, הארבעים?

ת: הוועד היה ועד קהילה שהוא היה ועד בית הכנסת. אלה שהיו בוועד בית הכנסת הם היו ועדי הקהילה,

הם הרכיבו אותה. זאת אומרת היה גבאי של בית הכנסת וגזבר, של שני בתי הכנסת. אז הם טיפלו בענין

הזה. היה ועד של 10, 15 איש אלה ... והם אמרו אנחנו ועד, אנחנו

ש: באופן התנדבותי כמו שאומרים?

ת: כן.

ש: הבנתי. עכשיו שאלה עדינה פחות או יותר, לא יודע אם היא עדינה - מבחינה פוליטית, איך בדרך כלל

היה אופן ההצבעה של יהודי סוריה ולבנון?

ת: לפי האיש, לא לפי מפלגה.

ש: לא היה ענין של

ת: אנחנו לא הכנסנו מפלגות. כל אחד ...

ש: זה בדיוק מה שרציתי לדעת.

ת: אחד חרותניק, אחד זה, אנחנו לא מתערבים.

ש: זאת אומרת לא היה לוועד שלכם צביון פוליטי של מפלגה מסוימת?

ת: לא, בכלל. לא רצינו להכניס מפלגות. המפלגות רצו אותנו, אנחנו לא רצינו.

ש: אני יודע ממסמכים שוועד יהודי דמשק בבחירות בשנת '49 או '50 רצה לרוץ לבד או עם עדה מזרחית

כוללת. אתה יודע משהו בקשר לזה?

ת: לא, לא היו מקבלים אותם. רק דמשק? איזה דמשק? אף אחד לא היה רוצה ללכת איתם. חלבים למשל

הם לבד. יש להם ועד לבד. הביירותים יש להם ועד לבד.

ש: גם לביירותים יש ועד לבד?

ת: כן.

ש: איפה הוא יושב?

ת: ברמת יוסף.

ש: מה זה רמת יוסף?

ת: זה בבת ים ...

ש: בת ים? אתה יודע מי שם

ת: בבית הכנסת של הביירותים תשאל יגידו לך מי.

ש: אין לך מושג מי שם

ת: באמת אין לי. אני לא מתעסק עם ...

ש: אבל אני יודע שביירותים יש גם הרבה בחיפה, נכון?

ת: יש בחיפה לבד, הם לבד שם. לא, אין ביירותים שם.

ש: אין הרבה?

ת: הכל דמשקאים, אלה שבחיפה.

ש: נראה שהדמשקאים הם

ת: הרוב.

ש: יש לי שאלות לגבי, אתה נגעת בזה קצת באופן אישי, אבל השאלה שלי נוגעת יותר באופן כללי ליחס המוסדות בארץ, המשרדים השונים ... יהודי דמשק, סוריה.

ת: אני אסביר לך. המוסדות כולם בסדר. אנחנו קיבלנו עזרה לפני שהגיעו היהודים האלה כולם משם. אנחנו ישבנו עם ראש הממשלה כמה פעמים.

ש: על מי אתה מדבר, איזה ראש ממשלה?

ת: עם לפני זה שהיה, מה שמו?

ש: שמיר?

ת: שמיר, בזמנו גם עם שמיר ישבנו. אבל אחרי זה עם זכרוננו לברכה רבין. הוא העביר החלטה שאני הצעתי אותה בשביל המשפחות שמגיעות לארץ, שבזמן שהן מגיעות לארץ יתנו להן כלכלה למשך חודש, חודשיים, ויסדרו להן דירה. אם הם רוצים לשכור דירה, לקבל את שכר הדירה מהממשלה. אני מסביר לך מה

ש: כן.

ת: ואחרי זה מי שרוצה במשך השנה הראשונה לקנות דירה, יקבל 100,000 דולר, מזה יחזיר רק 30,000 שקל ...

ש: יפה. זה באופן מיוחד לגבי יהודי סוריה?

ת: רק סוריה, דמשק וחלב, לא לבנון. רבין נתן את הסכמתו. זה עבר לסוכנות והסוכנות קידמו את זה, משרד השיכון קיים את זה עד היום. זאת אומרת כל המשפחות שהגיעו מסוריה בשנים '94 - '96 קיבלו את כל ה... האלה. אין משפחה שהגיעה לארץ שלא קנתה דירה.

ש: אתה מדבר על התקופה האחרונה.

ת: בזמני, כשאני הייתי. אני כעת עזבתי את זה.

ש: ... יוסף קוסטיקה יש לו את החוברות האלה, כל אחד, חוברת לכל ...

ת: יוסף קוסטיקה לא יודע על זה. יוסף קלאש יודע על זה, כי אנחנו בזמנו, אני ויוסף קלאש והוועד הזה, טיפלנו בכל העניין של יהודי סוריה. אז לפני שהגיעו לארץ המלחמה שלנו היתה עם הממשלה והסוכנות לתת להם תנאים. אמרנו שהם עזבו את הבתים שלהם, עזבו את הכל, באים עם שום דבר ... אז נתנו את ההטבות האלה לכל המשפחות ... כשהתחילו להגיע בהתחלה, אני בזמנו דיברתי עם הסוכנות, קיבלנו מרכז קליטה ליד ירושלים. הייתי שולח את המשפחות לשם.

ש: איפה? במבשרת?

ת: זה על יד ... לא במבשרת, זה מקום שכעת פלשו, איך קוראים לזה?

ש: מוצא?

ת: ליד מוצא שם היה מרכז קליטה. שלחנו לשם את כל היהודים של דמשק. היו משפחות שאנחנו ... מקום. אחרי זה היו מקבלים אותם שם בתוך הבתים, לא משלמים שכר דירה, עד שהם קונים דירות

ויוצאים לדירות שלהם. זאת אומרת לא נתנו להם, אפילו אם יש להם משפחה פה, שלא ילכו אליה. הטיפול שלהם היה אינדבידואלי מיום שהם הגיעו לארץ.

ש: אתם טיפלתם בהם? הארגון?

ת: אני טיפלתי.

ש: אתה? מטעם הארגון?

ת: מטעם הארגון.

ש: ההחלטה הזו לא היתה סודית.

ת: לא, היתה של הממשלה. ארגונים אחרים כששמעו את זה ... איך יהודי דמשק באים אחרי חודשיים שלושה קונים דירה והולכים לדירה?

ש: מה שמגיע מגיע אין מה להגיד.

ת: אדוני, כשאתה רואה אותם היום הם נקלטו יותר טוב מאשר תושבי הארץ. זה הודות לנו.

ש: אני מבין שגם החלבים וגם הביירותים נהנו מאותן הטבות?

ת: הביירותים לא נהנו מזה. רק הדמשקאים והחלבים.

ש: טוב, כי להם לא היתה בעיה, הם היו יכולים להוציא רכוש.

ת: אם אתה רוצה לדעת, זה אומר שאין בשביל הדמשקאים האחרונים שיגיעו היום, כי בעוד חודש חודשיים רוצים לבטל את זה אם לא יגיעו שאר הארגונים. הממשלה רוצה לבטל את הענין הזה.

ש: יש לי עוד שאלה. אתה בטח מעורה ואתה מכיר אנשים שמתחתנים ומסתדרים. כמה יש מיהודי סוריה ולבנון זוגות מעורבים? כי בדרך כלל יש נטיה של מי שמגיע מסוריה להתחתן עם ...

ת: מי שהגיע מסוריה לאחרונה, הם לא מתחתנים עם מישהו אחר.

ש: אני עובר איתך משנות הארבעים והלאה. מה אתה זוכר

ת: מעט מאוד. תראה, הגיל הצעיר היום אתה לא יכול לעשות

ש: שום דבר. זה ברור.

ת: שום דבר. אתה לא יכול ... הילדים שלי. אחד לקח רומניה ועזב אותה. אחרי זה התחתן עם מרוקאית.

השני לקח פולניה וחי איתה. מה אני אגיד לך?

ש: כן, זה ברור. אבל בשנות הארבעים והחמישים הנטייה היתה להתחתן בתוך העדה, נכון?

ת: נכון.

ש: זו דרכו של עולם.

ת: כן. כעת הילדים שבאו, אתה יכול להגיד לילד שלך אם הוא יביא לך בחורה

ש: טוב, עוד אין לי בגיל הזה, הגדולה שלי בת 16. עוד מעט.

ת: עוד קצת. לי ברוך השם יש כבר נכדים ונינים.

ש: כן. אתה יודע על יהודים מסוריה ולבנון שעברו לחיים חקלאיים, של מושב, מושבה?

ת: אף אחד. רק מדמשק עברו קצת למושבים. בן דוד שלי עבר לחצור. שום דבר ... מושב מסורתי. אף

אחד לא הלך לחקלאות.

ש: על פי הידיעה שלך, יש אילו שהם מקצועות אופייניים ליהודי סוריה ולבנון? בארץ אני מתכוון.

ת: יהודי דמשק רובם, שבעים אחוז היו חייטים.

ש: חייטים? בארץ ...

ת: גזירה ותפירה, כי היו להם מפעלים בדמשק. בדמשק הרחוב היהודי היה חי מחריטת נחושת ומתפירה. הנשים עבדו במתפרות. הבעלים מכרו סחורות. היו מוכרים סחורות לסעודיה, לבחריין. היו בתי חרושת גדולים ... אז כולם עבדו בתפירה. גם היום עובדים בתפירה.

ש: עד היום?

ת: יש להם מתפרות שבאו, לי יש מתפרות בתל אביב, הם עובדים

ש: זה הדור הישן. אני מדבר על הותיקים-ותיקים.

ת: מה זה ותיקים? הותיקים עבדו בכל דבר.

ש: בני חמישים, ששים, שבעים. מה היו המקצועות שלהם?

ת: בדמשק היו סוחרים.

ש: הגיעו הנה וגם התמחו במסחר?

ת: כן. מי שהיה סוחר והיה לו כסף המשיך במסחר. מי שהיה עובד, יש הרבה חנויות פה בחולון, אתה רואה את הדמשקאים שהגיעו מה... החדשה, אז לזה יש חנות נעליים וזה יש לו חנות לזה. סוחרים. הם עובדים במסחר. פועלים פשוטים – מעט מאוד. כולם למדו. יש רופאים בבתי חולים פה, רופאים יהודים שבאו מדמשק. מכל המינים יש. זאת אומרת העליה הזו עליה טובה, לא עליה

ש: עליה איכותית.

ת: תרבותית.

ש: אתה אמרת שבשנות הארבעים, חמישים היו 70 אחוז בענין של חייטות, גזירה, תפירה, קונפקציה?

ת: כעת העליה מדמשק היא עליה טובה. יש רופאים, יש רוקחים, יש הכל.

ש: ובאותה תקופה של שנות הארבעים חמישים?

ת: לא היה.

ש: לא היו רופאים?

ת: לא.

ש: בעיקר אתה אומר חייטות? מה השלושים אחוז הנותרים? במה עוד התעסקו?

ת: היו סוחרים וחייטים ...

ש: בנחושת לא המשיכו?

ת: מעט מאוד. בדמשק עבדו בזה, פה אין.

ש: פה אין דרישה לתוצרת?

ת: אין דרישה לזה, לא עושים. יש אחד שהתחיל בזה פה, אבל זה לא הלך לו.

ש: יש לקהילות של סוריה ולבנון אילו שהם כינוסים מרכזיים? מפגש גדול באיזה חג מסוים?

ת: לעדה הסורית תמיד יש כנסים בבית הכנסת שם. הארגון עושה להם את הכנסים האלה כל שנה. חלוקת

סטיפנדיות

ש: זהו, על זה אני מדבר.

ת: אנחנו מחלקים סטיפנדיות כל שנה.

ש: זה בית כנסת כל כך גדול?

ת: כן. יש לנו אולם למטה שאפשר לשבת בו 200, 300 איש ...

ש: וכל שנה עושים

ת: הכל שלנו.

ש: מתי התחלתם עם חלוקת סטיפנדיות?

ת: כל השנים.

ש: משנות החמישים?

ת: כן. כל השנים. יש לנו סטיפנדיות שאנחנו מחלקים.

ש: מה עוד?

ת: אחרי זה לעניים בחגים.

ש: טוב, זה סיפרת.

ת: כן, הכל.

ש: יש איזה חג מסויים שכל העדה ביחד? אתה יודע, כמו למשל, איך נקרא לזה, אני יודע ... מימונה או

סהרנה או משהו כזה?

ת: אין.

ש: הבנתי. אני חושב ששאלתי אותך כמעט הכל. רק אם אתה יכול להיזכר בעוד כמה מרכזים של העדות

האחרות. זאת אומרת חלבים, דמשקאים, ביירותים למשל.

ת: חלבים ודמשקאים זה אותו דבר. דמשקאי וחלבי זה אותו הדבר.

ש: כן, הבנתי, אותו הארגון.

ת: באותו הארגון יש ארגון של החלבים ויש ארגון של דמשקאים.

ש: מה זה אותו דבר?

ת: החלבים למשל מחוץ לארץ שולחים כסף לחלבים ... דמשקאים ששולחים שולחים לדמשקאים. לא

שולחים, זאת אומרת החלבים

ש: כן, הבנתי, כל ארגון בנפרד.

ת: כן. הקופה של החלבים לבד והקופה של הדמשקאים לבד.

ש: עכשיו עלית על נקודה שרציתי באמת לסיום לשאול – אתה דיברת איתי קודם שעזבו לארגנטינה ועוד

כמה ארצות באמריקה הדרומית, אבל גם עברו לארצות הברית ולקנדה, נכון? ולאנגליה?

ת: עיקר הכסף בא מניו-יורק, מאנשי ניו-יורק. החלבים הכי עשירים שם. הם אלה שנותנים כסף לחלבים.

הדמשקאים הם עניים, אין להם הרבה כסף שם. אז ממקסיקו קצת שולחים כסף לדמשקאים. החלבים יש

להם יותר כסף מאשר הדמשקאים. בשביל זה לא רוצים להיות ביחד.

ש: כשאתה אומר קצת למה אתה מתכוון? מה זאת אומרת קצת?

ת: אם החלבים מקבלים מאתיים אלף דולר, אז הדמשקאים מקבלים חמשת אלפים דולר. החלבים מקבלים

הרבה תרומות.

ש: הרבה? למשל?

ת: מאתיים אלף דולר.

ש: לשנה?

ת: לשנה.

ש: והדמשקאים הרבה פחות אתה אומר?

ת: כמעט לא מקבלים. חמשת אלפים דולר, ארבעת אלפים דולר.

ש: לשנה?

ת: כן.

ש: הבנתי. אתם שולחים שליחים לשם או שיש שם את הוועדים המקומיים?

ת: יש את הוועד במקום, הוא יודע שלסורים צריך לשלוח קצת כסף. שולחים ממקסיקו, לא מניו-יורק.

מניו-יורק לא שולחים. מקסיקו כי הבני-דודים של יוסף קלאש הם עשירים שם והם שאוספים את ...

ש: בגלל זה גם הוא נבחר? או בלי שום קשר?

ת: לא. הוא דווקא פועל טוב. זאת אומרת אוהב לעזור.

ש: אוקיי. אני בשלב הזה מאוד מודה לך.